

Xilit fermentáció *Candida boidinii* segítségével

Kutatási beszámoló

Dr. Kálmán Gergely

A xilit méltán tart számot nagy érdeklődésre sokrétű alkalmazhatóságának köszönhetően kezdve az élelmiszeripartól, a kozmetikai iparon át, egészen a gyógyszeriparig. Kiváló cukorhelyettesítő, így elsődlegesen cukorbetegnek számára jelent megoldást a mindennapok során. Egészségre gyakorolt hatását számos tanulmány és tudományos kísérlet igazolja.

A xilit ipari léptékű kémiai előállításának módja az 1970-es évektől ismert, azonban a növekvő népszerűségnek és egyre szélesedő igényeknek köszönhetően kiterjedt kutatások tárgyát képezi a xilit biológiai, fermentáció útján történő előállítása.

A környezettudatosságot és fenntarthatóságot szem előtt tartva előtérbe kell helyezni a megújuló nyersanyagokat és az ezen alapuló technológiákat. A Földön nagy mennyiségben rendelkezésre álló lignocellulóz alapú biomassa, mint megújuló erőforrás, megoldást kínál a fenti problémákra és megfelelő alapot biztosít a fermentációs technológiák által történő értéknövelt termékek előállítása számára. A hemicellulóz, a lignocellulózok egy frakciója, jelentős mennyiségű xilózt tartalmaz, mely biológiai úton xilitté fermentálható. A kezdeti kutatások génmódosított organizmusokkal foglalkoztak, de kiderült, hogy a koenzimek regenerálása és a xilóz felvétele igen komoly akadálya a xilit gazdaságos előállításának, így fordult a figyelem a *Candida* törzsek felé, melyek természetes xilóz felhasználók.

A mikrobák közül egyes baktériumok, élesztők és gombák azok, melyek rendelkeznek a xilit előállításához szükséges enzimrendszerrel. Az élesztők közül például a *Candida* nemzetségbe tartozók sikerrel alkalmazhatóak a xilóz xilitté történő alakítására. Mivel természetes xilóz felhasználók, nagy előnyt élveznek a genetikailag módosított mikroorganizmusokkal szemben a xilóz felvételét és a sejten belüli redoxpotenciál fenntartását illetően. Ennek oka, hogy a xilóz xilitté történő átalakítása egy redukciós lépés, melyet aztán egy oxidációs követ, ahol a xilit xilulózzá alakul tovább, így kulcskérdéssé válik az oxidált és redukált kofaktorok sejten belüli kiegyensúlyozottságának és szükséges mennyiségének biztosítása a sejtműködéshez.

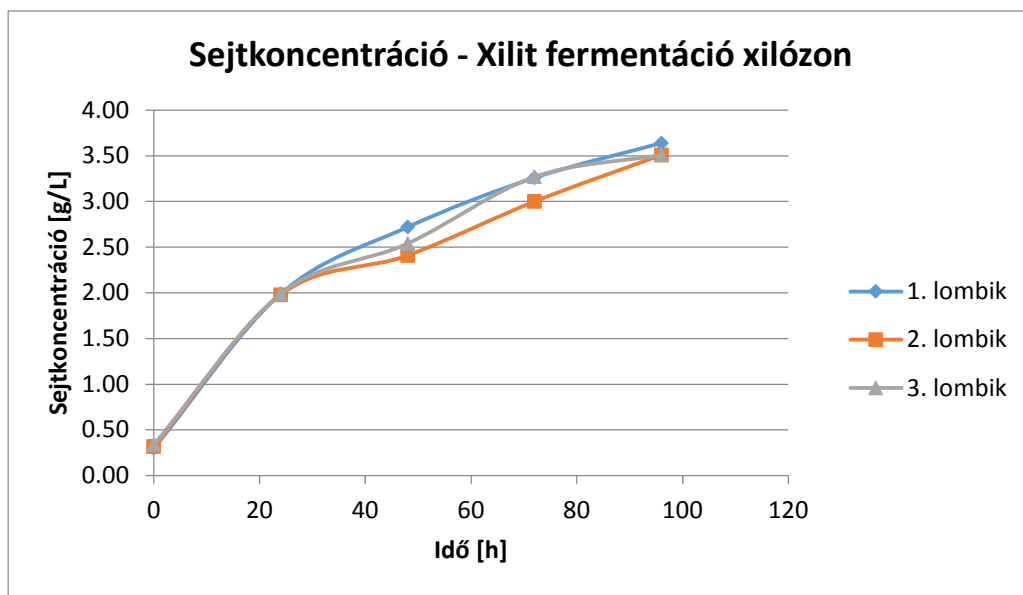
A kutatás keretében azt vizsgáltam, hogy a maximális xilit hozam elérése érdekében a *Candida boidinii* számára melyek az optimális fermentációs körülmények. Az előre felállított kísérleti terv alapján statisztikai vizsgálatnak vetettem alá a kezdeti cukorkoncentrációk, a levegőztetés, valamint a képződő metabolitok egymásra hatását mesterséges, előre meghatározott fermentációs közegben.

A kísérletek két részre oszta zajlottak. Az első részben a *C. boidinii* xilózon, mint egyedüli szénforráson történő növekedését és xilit hozamát vizsgáltam. A második, nagyobb részben különböző glükóz-xilóz arányú tápoldatokban, különböző levegőztetési viszonyok mellett tanulmányoztam a sejtek növekedését, a szénforrások és az oxigénnel való ellátottság hatását, az etanol képződést valamint ezek xilit képződésre kifejtett hatását.

Candida boidinii élesztő segítségével végeztem xilóz fermentációs kísérleteket. Statisztikai módszerekkel, kísérleti terv alapján előre meghatározott kezdeti xilóz és glükóz koncentráció, valamint levegőztetés hatását vizsgáltam a xilit hozamra nézve.

A kísérleti munka eredményeként levont következtetéseim és megfogalmazott kérdéseim statisztikailag megalapozott tudományos háttérrel biztosítanak a fenntartható és gazdaságilag is megvalósítható ipari léptékű xilóz fermentációs technológia megalkotását célzó további kutatásokhoz és fejlesztésekhez.

A kísérletet 3 párhuzamos lombikkal hajtottam végre, melyekből mintákat vettem 0, 24, 48, 72 és 96 óránként és mértem a mintákban lévő sejtkoncentrációt. A sejtömeg változását az alábbi grafikonon ábrázoltam. A végső átlagos sejtkoncentráció 3,56 g/L volt a lombikokban. A 60 g/L-es glükózt tartalmazó tápoldaton növő sejtek 4,57 g/L-es koncentrációjához képest ez 32%-al kisebb sejtömeget jelent, ami annak köszönhető, hogy egyrészt a glükóz a preferált szubsztrát az élesztő metabolizmusában a xilózzal szemben, amely gyors növekedést tesz lehetővé. Másfelől a glükózon történt sejt szaporítás nem mikroaerob környezetben zajlott, így a sejtek számára megfelelő mennyiségű oxigén állt rendelkezésre, ami gyors növekedésükhöz vezetett.

A sejtek a kezdeti viszonylag gyors növekedés után lassuló ütemben kezdtek el szaporodni, ami a kimerülő tápanyagoknak, illetve a képződő metabolitoknak lehet köszönhető. Megmértem a tápoldat pH-ját még az inokulálás előtt, majd a fermentáció befejeztével. A pH 5,91-es értékről 4,24-re csökkent. Ez hathatott kedvezőtlenül a *C. boidinii* növekedésére, mert a mikrobák feltehetően ecetsavat termeltek, mely negatívan befolyásolja a sejt növekedést.

A *C. boidinii* hajlamos nagy mennyiségű etanol termelésére is, ebben az esetben az 1-es, 2-es és 3-as lombikban rendre 6,68; 5,26 és 5,05 g/L koncentrációban képződött alkohol.

A xilóz fermentáció eredményeit az alábbi táblázat tartalmazza.

Xilóz fermentáció eredményei	
Cx=60 g/L; F:50/100mL;t=96 h	
Végső xilit koncentráció	19,65 g/L
Xilóz fogyás	85,1%
Xilóz konverzió	32,7%
Xilit/fogyott xilóz	38,5%

A kísérleti tervnek megfelelően végrehajtott xilóz fermentáció eredményeit az alábbi szempontok szerint elemeztem:

- a paraméterek sejtnövekedésre kifejtett hatása
- a glükóz-xilóz arány hatása az etanol termelésre különböző töltöttségeknél
- a glükóz-xilóz arány hatása a fogyott xilóz alapján számolt xilit hozamra különböző töltöttségeknél
- a glükóz-xilóz arány hatása a xilit hozamra különböző töltöttségeknél

Az elemzést statisztikai módszerekkel végeztem. A kísérleti eredményeket a Statistica programban úgy tudtam kiértékelni, hogy a szoftverben, a kísérleti terv alapjául is szolgáló, rögzített glükóz és xilóz koncentráció, valamint töltöttség értékek mellé beillesztettem a végső, 96 órás mintákban mért sejt- és etanol koncentrációkat, valamint xilit hozamokat.

Összevetve a többi mérési eredményemmel: a xilóz fermentáció során 3,56 g/L-es koncentrációban képződtek sejtek, a glükóz tápoldaton történő szaporítás során több mint 5 g/L-es oldatot kaptam.

Ebből levonható a következtetés, hogy célszerű magasabb sejt koncentrációval kezdeni a fermentációt, mert a mikroaerob körülmények nem kedveznek az élesztő szaporodásának és ez negatívan befolyásolhatja termelékenységét.

A xilit fermentációs előállításakor a sejtek oxigénnel való ellátottsága miatt a redukált és oxidált koenzimek között megmutatkozó kiegyensúlyozatlanság az oka a xilit extracelluláris felhalmozódásának. Az XR enzim NAD(P)H függő, az XDH pedig NAD⁺ függő, vagyis oxigén hiányos környezetben az XDH által képződő NADH nem tud visszaoxidálódni annak redukált formájává a légzési elektronláncon keresztül. Az enzim működése így lelassul, xilit felhalmozódást eredményezve. A NAD⁺ regenerálásnak egy módja, ha a sejt piruváttól, acetaldehidet át etanolt vagy glicerint állít elő. Az elégtelen oxigénmennyiség negatívan hat a sejtek metabolizmusára és energiatermelésére és ezért erjedési folyamatok indulnak be, hogy anaerob körülmények között is energiához jussanak, így lesz az etanol a végső elektron akceptor.

Az eredmények hasonlóak, mint a fogyott xilózra számolt xilit hozamnál. A xilit képződésének kedvez az alacsony glükóz és magas xilóz kezdeti koncentráció. A xilózos kísérlettel összevetve, ahol 32,7%-os

konverziót sikerült elérni, itt 34%-os konverzió olvasható le a válaszfelületről 0 g/L glükóznál, ami a modell pontosabb illeszkedését jelenti.

A grafikon alacsony glükózt tartalmazó részein a xilóz konverzió igen magas, azonban a glükóz kis változására is érzékenyen reagál a xilit hozam csökkenésével.

Alacsony töltöttségénél 30 g/L glükóz koncentráció felett nem is képződik xilit, hacsak nincs jelen jelentős mennyiségű xilóz (>45 g/L). A töltöttség csökkentésével a glükóz teljes inhibeáló hatásához magasabb glükóz koncentráció kell.

A töltöttség növelésével lineárisan nő a xilit hozam is, a növekedő töltöttség a xilit hozamot jelentő felület Z irányú eltolását jelenti. Alacsony glükóz koncentráció esetében a kezdeti xilózból magas arányban képződik xilit, melyet a megnövelt kezdeti xilóz a glükózhoz képest nem befolyásol számottevően.

Az ábrák alapján felmerül a kérdés, hogy vajon a maximális xilit hozam 40%-nál tetőzik-e, avagy a kezdeti xilóz koncentráció további növelésével a *C. boidinii* hozama is növelhető-e.

Összefoglalva:

Kutatásomban a kezdeti xilóz, glükóz és a levegőztetés xilit hozamra, etanol képződésre és sejtnövekedésre kifejtett hatását vizsgáltam statisztikai módszerekkel, *C. boidinii* élesztőt használva a fermentációhoz. Fontos megjegyezni, hogy az irodalmi áttekintés során említett további paraméterek (sejtkoncentráció, pH, hőmérséklet, rázatás, egyéb metabolitok) is szignifikáns hatással lehetnek a xilit hozamra. Ezek közül a rázatás intenzitását és a hőmérsékletet állandó értéken tartottam, a sejtkoncentráció, természetéből fakadóan folyamatosan nőtt illetve stagnált a fermentáció során. A pH és a nem mért metabolitok hatása további megválaszolandó kérdéseket vetnek fel.

A statisztikai elemzést követően arra a következtetésre jutottam, hogy a magas xilit hozam elérése érdekében (függetlenül attól, hogy teljes vagy fogyott xilózra számolom) a kezdeti xilóz koncentrációt magasan, lehetőleg 50 g/L fölött kell tartani, mindemellett számolni kell a glükóz szignifikáns negatív hatásával, így a glükóz mennyiségét minél alacsonyabb koncentrációra kell leszorítani a fermentáció során.

A töltöttség növekedése egyértelműen a xilit (és az etanol) képződésének irányába tolta el a fermentációt, éppen ezért a vizsgált töltöttségek felső határát, a 60 mL-es töltöttséget jelölöm meg, mint optimális értéket.

A jövőben a magas xilit termelékenység elérése érdekében a mostaninál magasabb kezdeti sejtkoncentrációt alkalmaznék. A kísérletekben megerősítést nyert, hogy a glükóz és a rendelkezésre álló oxigén, az irodalmi adatokkal is összhangban, a mikrobák gyors növekedését segítik. A xilit hozamra kifejtett kedvezőtlen hatása miatt azonban, csak igen alacsony koncentrációban lehet jelen a fermentáció során a glükóz, a xilit hozamra kifejtett kedvező hatása miatt viszont magas töltöttséget szükséges alkalmazni, így a sejtek növekedésére nézve erősen hátrányos körülmények állnak elő. Ezt kiküszöbölendő már a fermentáció elején magasabb kezdeti sejtszámot javaslok.

A kísérleteim során az etanol képződése elsősorban a xilóz mennyiségétől függött. Az alkalmazandó optimális magas xilóz koncentráció (>60g /L) valószínűsíthetően magas etanol hozamokat is fog produkálni, azonban ez nincsen szignifikáns hatással a képződő xilitre.

Az elvégzett vizsgálataim eredményei további kérdéseket vetnek föl, ezért a jövőbeli kísérletekben azt javaslom vizsgálni, hogy

- az esetlegesen tovább növelt kezdeti xilóz koncentráció magával hozza-e a xilit hozam növekedését?
- a tovább növelt töltöttség milyen szintig képes a xilit hozam növekedését elősegíteni?
- mekkora az optimális kezdeti sejtkoncentráció?
- milyen hatással vannak más metabolitok, mint például az ecetsav vagy a glicerin a fermentációra?
- milyen hatással van a pH, a hőmérséklet és a rázatás intenzitásának változtatása a fermentáció menetére?
- a fermentációs idő növelésével érhető-e el magasabb xilit hozam?
- a preinokulum glükóz-xilóz vegyes tápoldaton történő növesztése növeli-e a xilit hozamot, csökkenti-e a fermentációs időt?

Budapest, 2014. december 19.

Dr. Kálmán Gergely